

УДК 330:658.5

О. А. Алексєєнко,

аспірант, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПІДПРИЄМСТВ М'ЯСОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

О. А. Aleksieienko,

Candidate to Ph.D. position Vinnytsia National Agrarian University

THE THEORETICAL BASIS OF FORMING OF ORGANIZATIONAL AND PRODUCTION MODEL MANAGEMENT OF ENTERPRISES OF MEAT PRODUCTS SUB COMPLEX

У статті розглянуто теоретичні підходи до оцінки ефективності виробництва підприємств м'ясопродуктового підкомплексу.

Автором обґрунтовано різні точки зору щодо визначення категорії економічної ефективності. Запропоновано власне визначення ефективності. Метою статті стало обґрунтування теоретичних підходів до оцінки ефективності виробництва підприємств м'ясопродуктового підкомплексу. На думку автора, ефективність – економічна категорія, яка характеризується відношенням кінцевого результату до витрат, направлена на оптимальне використання ресурсів, максимізацію прибутку за рахунок підвищення якості та обсягів виготовленої продукції. У результаті дослідження визначено що оцінку ефективності виробництва підприємств м'ясопродуктового підкомплексу слід здійснювати за такими видами : економічна, екологічна, соціальна, технологічна, технічна та узагальнюючим показником розрахунку ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Їх можна розглядами як окремо, так і як складові елементи ефективності.

Оцінка ефективності за вищевказаними напрямками дозволить в цілому визначити результативність діяльності суб'єкта господарювання м'ясопродуктового підкомплексу.

The article deals with theoretical approaches to assessing the efficiency of enterprises in meat products industry. The author proved different approaches to the definition of economic efficiency. The own definition of efficiency were proposed. The goal of article was a study of theoretical approaches to assessing the efficiency of enterprises sub meat products. According to the author, efficiency - the economic category, which is characterized by the ratio of costs to economic performance, aimed at optimal use of resources, maximizing profits by improving the quality and volume of manufactured products. The study determined that the assessment of efficiency of enterprises sub meat products must carry the following types: economic, environmental, social, technological, technical summary measure and summary measure of calculation of the effectiveness of the entity. It can preview both individually and as an element of performance.

Ключові слова: *ефективність, м'ясопродуктовий підкомплекс, виробництво, підприємства.*

Key words: *model, sub meat products, management, production, system, enterprises.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення питання ефективності сільськогосподарського виробництва, за сучасних умов розвитку господарювання виходить на перше місце серед інших важливих проблем. Її вирішення та реалізація – це формування реального добробуту населення країни, економічної та продовольчої безпеки й незалежності держави. Висока ефективність виробництва підприємств м'ясопродуктового підкомплексу залежить від впливу багатьох чинників : ресурсного потенціалу, кредитних можливостей, обсягу інвестицій, розміру інновацій. Співвідношення даних факторів є важливою передумовою підвищення ефективності та конкурентоспроможності виробництва. Саме тому, питання формування ефективності виробництва підприємств м'ясопродуктового підкомплексу набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню м'ясопродуктового підкомплексу присвячені роботи багатьох науковців: В. Амбросова, П. Березівського, П. Гарасима, О. Гнилянської, А. Гончарук, Н. Добрянської, Р. Логоші, П. Пуцентейло, О. Мазуренко, К. Міненко, Б. Мельник, В. Месель-Веселяка, Ю. Самоїлик та ін. Питаннями, що пов'язані з визначенням як самої ефективності так і основних її складових представлені у роботах багатьох науковців, зокрема П. Саблука, О. Онищенко, В. Амбросова, В. Месель-Веселяка, П. Гайдуцького, О. Рябкова, М. Маліка, В. Савчука, Н. Терещенко, Д. Рикардо, Т. Хачатурова, П. Друкера, В. Юрчишина, Ю. Полтавського, А. Даниленка, І. Бурдейного, В. Андрійчука, О. Олійника, О. Ульяновка, А. Македонського та інших вчених. Проте зміна векторів розвитку аграрного виробництва та орієнтація на світовий ринок свідчать про необхідність подальшого дослідження цього питання та уточнення категорії «ефективність». Також, необхідно переглянути та розширити методичні підходи до оцінки ефективності економічних взаємовідносин підприємств м'ясопродуктового підкомплексу.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретичних підходів до оцінки ефективності виробництва підприємств м'ясопродуктового підкомплексу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність виробництва підприємств м'ясопродуктового підкомплексу не є однозначною категорією, вона потребує врахування не лише інтересів товаровиробників, але і держави, споживачів та працівників. Проблема підвищення ефективності повинна розглядатися у контексті входження країни у європейське співтовариство.

Під ефективністю розглядають різні економічні характеристики суспільного виробництва: інтенсивність використання, продуктивність ресурсів, собівартість продукції, рентабельність виробництва. Частина економістів пов'язують таке поняття з темпами розширеного відтворення [1, с. 11].

У словнику економічних термінів наведено два визначення економічної

ефективності: 1) результативність економічної діяльності, економічних програм і заходів, що характеризується відношенням здобутого економічного ефекту до затрат факторів, ресурсів, які його зумовили;

2) забезпечення найбільшого обсягу виробництва за умов використання обмеженої кількості ресурсів [2, с. 35].

Зіставлення результату і витрат становить сутність оцінки діяльності [3]. Оцінка економічної ефективності сільськогосподарського виробництва ґрунтується на комплексному підході до визначення його кінцевих результатів з урахуванням залучених ресурсів та ступеня їх використання [4, с. 159]. Тож ефективність виробництва тісно пов'язана з результативністю використання виробничих ресурсів.

Деякі економісти вважають, що поняття ефективності має охоплювати не тільки порівняння результату з витратами, але й підвищення якості й абсолютного обсягу продукції. Однак збільшення виробництва і підвищення якості може бути досягнуто за умов випереджувального, однакового та уповільненого росту ресурсів і витрат [3].

В економіці під ефективністю іноді розуміється не просто зіставлення результату (ефекту) з витратами і ресурсами, а максимізація результату або мінімізація витрат [5].

На думку Л. Мармуль та О. Гальцової, ефективність господарювання визначається комплексом факторів, такими як розмір господарства, спеціалізація та концентрація виробництва, рівень технічної забезпеченості, можливість застосування технології, налагодженість переробки сільськогосподарської продукції, а також державна підтримка, яка виражається системою пільгового оподаткування, кредитування та страхування [6, с. 18].

Ефективність виробництва підприємств м'ясопродуктового підкомплексу потребує оцінки за допомогою системи показників, оскільки вона охоплює досить широке коло питань, тому необхідно обґрунтувати показники загальної ефективності діяльності агропромислових формувань.

На нашу думку, ефективність – економічна категорія, яка характеризується відношенням економічного результату до витрат, направлена на оптимальне використання ресурсів, максимізацію прибутку за рахунок підвищення якості та обсягів виготовленої продукції.

Як економічна категорія, ефективність має кілька різновидів: економічна, екологічна, соціальна та технологічна, технічна. Існує й інший поділ на соціально-економічну, техніко-економічну, еколого-економічну ефективності. С. Сергєєв виділяє виробничо-технологічну, виробничо-економічну та соціально – економічну ефективності [7]. Нині виділяють ефективність Pareto, ефективність Kaldor-Hicks, X-ефективність, алокативну ефективність, дистрибутивну ефективність, динамічну ефективність, продуктивну ефективність, оптимізацію функції соціального забезпечення, корисну максимізацію, потенційну та алокативну ефективності.

Економічна ефективність є узагальнюючою оцінкою ефективності виробництва. В. Россоха виділяє такі види економічної ефективності : комерційна, бюджетна, національна [8, с. 177].

Комерційна передбачає розрахунок фінансових результатів для учасників м'ясопродуктового підкомплексу.

Бюджетна показує оцінку впливу виробництва на витрати.

Національна – ефективність з точки зору національного господарства, регіонів та галузі.

Для підрахунку комерційної В. Россоха пропонує використати такі показники: собівартість, валовий і чистий дохід, прибуток, рентабельність, платоспроможність, економічний ефект, окупність витрат.

Бюджетну можна представити через фінансові надходження, соціальні і екологічні результати, прямі фінансові результати, кредити і займи.

Національну визначає ступінь державного фінансування.

Технологічна – оцінка новими технологіями, комплексом робіт, робочим процесом м'ясопродуктивним підкомплексом. Технологічна ефективність – такий результат взаємодії факторів виробництва, що характеризує досягнуто продуктивність живих організмів, які використовуються в сільському господарстві як засоби виробництва.

Технологічну ефективність вимірюють натуральними показниками, а саме урожайністю, виходом окремих видів продукції як рослинництва, так і тваринництва (за умови, якщо останнє використовує в основному продукцію рослинництва свого підприємства) на одиницю площі відповідних угідь. За прийнятою методикою на одиницю площі (1 га, 100 га) сільськогосподарських угідь розраховують виробництво молока, м'яса всіх видів, виробництво зерна, свинини обчислюють на одиницю площі ріллі, продукцію птахівництва – на площу зернових і зернобобових і т. д. [9, с. 93].

Технічна – оцінка впроваджуваних інженерно-технічних засобів у м'ясопродуктивний підкомплекс. Вона може бути представлена показниками :

ріст продуктивності техніки, затрати праці, матеріалоємність 1 га (1т), енергоємність, надійність технічних засобів і термін життя.

Соціальна ефективність є похідною від економічної, оскільки економічне не існує без соціального, вона виражає ступінь задоволення особистих потреб суспільства та показує, наскільки господарська діяльність спрямована на саму людину, відповідає її інтересам та потребам. Саме соціальна ефективність характеризує соціально-побутовий стан суспільства й відображає рівень життя населення. Основним критерієм соціальної ефективності є рівень демографічних, економічних та соціальних показників життя населення [10, с. 11].

Деякі науковці соціальну ефективність представляють через умови праці, фонд споживання на 1 працівника, рівень життя і плінність кадрів, спдемографічне відтворення і плінність життя.

Екологічну ефективність визначають величиною вкладень, направлених на охорону навколишнього природного середовища. Вона формується завдяки здійсненню додаткових вкладень екологічного спрямування, джерелами яких виступає, за аналогією із соціальною ефективністю, економічний ефект, створений у процесі виробничої діяльності підприємств. Саме в цьому виявляється вплив економічної ефективності на її екологічну складову: чим вищий рівень першої з них, тим більше може бути виділено коштів (за однакових інших умов) на заходи екологічної безпеки, а отже, тим вищою буде екологічна ефективність, і навпаки.

Наукові підходи до розуміння поняття ефективності розділяються на два види:

ресурсний, за якого одержаний результат порівнюють з обсягом використаних ресурсів, тобто визначення собівартості одиниці продукції;

затратний, за якого одержаний результат порівнюють з обсягом спожитих ресурсів, тобто з їх затратами в процесі постачання, виробництва, споживання [11, с. 8].

В. Андрійчук виділяє 3 групи показників для розрахунку ефективності господарювання:

– показники абсолютної ефективності виробництва (вихід валової, товарної, кінцевої продукції, валового доходу і прибутку на 1 га с-г угідь);

– ефективність використання застосовуваних ресурсів (фондовіддача основних і оборотних фондів, річна продуктивність праці, землевіддача як відношення вартості продукції до грошової оцінки землі);

– ефективність використаних ресурсів (амортизація, матеріаловіддача, зарплатовіддача, віддача продукцією сукупних поточних витрат, рівень рентабельності цих витрат) [10, с. 124].

В. Шиян пропонує в залежності від цілей, поставлених при визначенні ефективності виробництва, два основних напрями визначення ефективності:

показники, які характеризують використання сільськогосподарської продукції в цілому і узагальнюючий показник;

показники ефективності галузей і видів продукції, які характеризують не лише кінцеві, а й проміжні результати господарювання [12, с. 76].

Сукупна ефективність суспільного виробництва виражається величиною отриманого доходу (кінцевого продукту) при мінімальній витраті ресурсів.

Ефективність господарювання досягається за рахунок оптимального використання ресурсного потенціалу.

На нашу думку, окрім часткових показників ефективності важливе значення має розрахунок узагальнюючого показника ефективності.

Узагальнюючий показник розрахунку ефективності діяльності суб'єкта господарювання пропонуємо розрахувати за формулою:

$$E = \frac{\prod_{i=1}^n (1 + E_m)^{1-k_i}}{2^n} \quad (1)$$

де: $E_1 n$ – показник ефективності використання ресурсів бізнес-одиниці, частка одиниці; E_1 – показник ефективності використання основних фондів, частка одиниці; E_2 – показник ефективності використання оборотних активів, частка одиниці; E_3 – показник ефективності використання робочої сили, частка одиниці; E_n – показник ефективності використання виробничого ресурсу, частка одиниці; k_i – коефіцієнт інфляції, частка одиниці [13].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На нашу думку, оцінку ефективності виробництва підприємств м'ясопродуктового підкомплексу слід здійснювати за такими видами: економічна, екологічна, соціальна, технологічна, технічна та узагальнюючим показником розрахунку ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Їх можна розглядати як окремі категорії, так і комплекс складових ефективності. Оцінка ефективності за вищевказаними напрямками дозволить в цілому визначити результативність діяльності суб'єкта господарювання молокопродуктового підкомплексу. Наші подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення сучасного стану та розрахунок показників ефективності підприємств м'ясопродуктового підкомплексу.

Література.

1. Важенін П.Г. Проблема підвищення ефективного використання земель в сільському господарстві / П.Г. Важенін // Вопросы ефективного использования земельных ресурсов: сб. науч. тр. – М.: ГИЗР, 1984. – 128 с.
2. Словник екологічних термінів / [С.В. Васильєв, Н.В. Бондарчук, А.П. Макареко, Л.Л. Мельник]. – Дніпропетровськ: ДДКУ, 2005. – 192 с.
3. Ходаківська О.В. Теоретичні основи ефективності екологічнобезпечного землекористування / О.В. Ходаківська // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сіл. госп-ва. Сер. «Екон. науки». – Х.: ХНТУСГ, 2010. – Вип. 99. – С.342 – 347.
4. Економіка сільського господарства: підручник / [О.І. Здоровцов, Л.І. Касьянов, В.І. Мацибора, В.Й. Шиян]; за ред. О.І. Здоровцова, В.І. Мацибори. – К.: УСГА, 1993. – 320 с.
5. Шарко І. О. Аналіз ресурсної складової розвитку аграрних підприємств Харківської області / І. О. Шарко // Вісник БНАУ. Сер. «Економіка АПК». – Біла Церква, 2009. – № 65. – С. 49 – 53.
6. Мармуль Л. О. Ефективність підприємницької діяльності фермерських господарств: монографія / Л. О. Мармуль, О. Л. Гальцова. – К.: ННЦ «Ін-т аграр. економіки», 2006. – 202 с.
7. Сергєєв С. С. Показатели эффективности сельскохозяйственного производства / С. С. Сергєєв. – М.: ТСХА, 1975.
8. Россоха В.В. Формування і розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств: монографія / В.В. Россоха. – К.: ННЦ «Ін-т аграр. економіки», 2009. – 444 с.
9. Савчук В. К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств / В. К. Савчук. – К.: Урожай, 1995. – 328 с.
10. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.
11. Березівський П. С. Економічна ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств: стан, проблеми, перспективи: монографія / Березівський П. С., Онисько С. М., Садура О. Б., Березівська О. Й. – Львів, 2007. – 167 с.
12. Шиян В. Й. Економіка сільськогосподарського виробництва: конспект лекцій / Шиян В. Й., Данилів Б. В., Гуторова І. В. – Харків: ХНАУ. – Х., 2010. – 90 с.
13. Єсель Г.В. Організаційно-економічний механізм державного регулювання інтеграції в агропромислового виробництві: монографія / Єсель Г.В. – К.: ННЦ «Інститут землеробства НААН», 2014. – 195 с.

References.

1. Vazhenin, P.G. (1984), *Voprosy jeffektivnogo ispol'zovanija zemel'nyh resursov* [The problem of increasing the efficient use of land in agriculture], GIZR, Moscow, Russia.

2. Vasyli'iev, S.V. Bondarchuk, N.V. Makareko, A.P. and Mel'nyk, L.L. (2005), Slovnyk ekolohichnykh terminiv [Glossary of environmental terms], DDKU, Dnipropetrovs'k, Ukraine.
3. Khodakivs'ka, O.V. (2010), "The theoretical basis of ecologically safe land use efficiency", Visnyk Khark. nats. tekhn. un-tu sil. hosp-va. Ser. «Ekon. nauky», vol 99, pp. 342 – 347.
4. Zdorovtsov, O.I. Kas'ianov, L.I. Matsybor, V.I. and Shyian, V.J. (1993), Ekonomika sil's'koho hospodarstva [Economics of Agriculture], USHA, Kyiv, Ukraine.
5. Sharko, I. O. (2009), "Analysis of resource component of the agricultural enterprises of Kharkiv region" Ekonomika APK, vol. 65, pp. 49 –53.
6. Marmul', L. O. and Hal'tsova, O. L. (2006), Efektyvnist' pidpriemnyts'koi diial'nosti fermers'kykh hospodarstv [The effectiveness of entrepreneurship farms], NNTs "In-t ahrar. ekonomiky", Kyiv, Ukraine.
7. Serheev, S. S. (1975), Pokazately efektyvnosti sel'skokhoziajstvennogo proyzvodstva [Indicators of efficiency of agricultural production], TsKhA, Moscow, Russia.
8. Rossokha, V.V. (2009), Formuvannia i rozvytok vyrobnychoho potentsialu ahrarnykh pidpriemstv [The formation and development of the productive potential of agricultural enterprises], NNTs "In-t ahrar. ekonomiky", Kyiv, Ukraine.
9. Savchuk, V. K. (1995), Analiz hospodars'koi diial'nosti sil's'kohospodars'kykh pidpriemstv [Analysis of economic activity of agricultural enterprises], Urozhaj, Kyiv, Ukraine.
10. Andriychuk, V. H. (2005), Efektyvnist' diial'nosti ahrarnykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, analiz: monohrafiia [The effectiveness of agricultural enterprises: the theory, methodology, analysis], KNEU, Kyiv, Ukraine.
11. Bereziv's'kyj, P. S. Onys'ko , S. M. Sadura, O. B. and Bereziv's'ka, O. J. (2007), Ekonomichna efektyvnist' diial'nosti sil's'kohospodars'kykh pidpriemstv: stan, problemy, perspektvy [The economic efficiency of agricultural enterprises: state, problems and prospects], L'viv, Ukraine.
12. Shyian, V. J. Danyliv, B. V. and Hutorova, I. V. (2010), Ekonomika sil's'kohospodars'koho vyrobnytstva [Agricultural Economics], KhNAU, Kharkiv, Ukraine.
13. Yekel', H.V. (2014), Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання intehratsii v ahropromyslovomu vyrobnytstvi [Organizational-economic mechanism of state regulation of integration in agricultural production], NNTs «Instytut zemlerobstva NAAN», Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"